

Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Pleven

Издание Publication	Конфликти и разбирателства в историята Conflicts and understandings in history
Том / година Volume / year	IV / 2025
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Pleven, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Майор д-р Дочо Николов Docho Nikolov PhD
Институция Affiliation	Военен географски център – Троян Military Geographic Centre – Troyan
Заглавие Title	СОЦИАЛНИТЕ КОНФЛИКТИ НА ТРОЯНЦИ SOCIAL CONFLICTS IN THE TOWN OF TROYAN
Страници Pages	598–620
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-4-598/

СОЦИАЛНИТЕ КОНФЛИКТИ НА ТРОЯНЦИ

Майор д-р Дочо Николов

Военен географски център – Троян

Резюме: Разглеждат се конфликтните отношения между градовете Троян и Ловеч, като се търсят причините, които са ги породили. Прави се съпоставка и с други подобни конфликтни взаимоотношения на двата града с други населени места, като Плевен и Тетевен.

Ключови думи: Троян; Ловеч; Плевен; Тетевен; конфликти.

Липсват безконфликтни лични взаимоотношения.

Конфликтите са неизбежни във всяка връзка между хората.

Хорхе Букай.

Думите на аржентинския писател и психотерапевт Хорхе Букай вероятно доста крайни, но ако всеки се замисли, лично за себе си, ще разбере, че конфликти има навсякъде и във всичко. Няма сфера на човешката дейност, в която да няма личностни или групови противоборства, като те имат различни нива на проявление: конфликт на интереси, на взаимоотношения и на ценности¹. Конфликтът е проявление на криза, която може да се разрасне и да получи или де не получи своето решение. При обществен конфликт, породена от вътрешна или външна криза, той несъмнено оказва въздействие върху хората и техния начин на живот и възприятие. Когато общността е малка и компактна, то влиянието на конфликтите е по-отчетливо.

Конфликтът води до двустранно противопоставяне, което има своите „граници“ – субективни (участниците), пространствени (територията, на която се развива против оставянето) и време-

¹ Конфликт – същност, нива на проявление, причини и етапи. (12.12.2024). <https://itera.bg/wp-content/uploads/2023/01/3.-konflikt.pdf>.

ви (продължителността).² Един добър модел за изследване на конфликтите в малки общност и може да бъде всяко българско населено място, но в нашия случай ще се разгледа това проявление за град Троян. Ще се разгледат конфликтите и последващото ги противопоставяне между него и град Ловеч, като ще се търси отговор на въпроса, кои са причините водещи до тях през годините, както и дали има други подобни взаимоотношения с други населени места.

Първоначалната идея е да се разгледат само дразгите между град Троян и областния център Ловеч, основно в посока на техните „вражди“, продължаващи повече от век и половина, изцяло в контекста на научната тема „Конфликти и разбирателства в историята“. Акцентът на темата е върху забавната страна на този конфликт, понеже той не води след себе си сериозни политически, социални или други последствия, но в процеса на събиране на информация той се промени коренно. От „Кой какво казал – рекъл“, темата получи нова насока към въпроса „Защо Троян – Ловеч?“ Защо точно тези две населени места са в някакъв конфликт, а не Троян – Севлиево или Троян – Карлово? Все съседни градове имащи общи взаимоотношения през годините. С какво троянци и ловчанци са по-различни един от друг и дали това е предпоставка за конфликтно състояние? Има ли други фактори, които оказват влияние върху тези взаимоотношения? Кои са те и как въздействат? И не на последно място, отношенията между тези два града само конфликтни ли са или има и исторически моменти на разбирателство, което води до общо добруване? Надявам се, част от тези въпроси ще получат отговор, с уговорката, че вероятно те, по един или друг начин, са „пречупени през призмата“ на един кореняк троянец.³

В нашата страна има много градове и села, които са в някакъв между селищен конфликт, имащ различно проявление: Варна – Бургас; Плевен – Ловеч; Габрово – Севлиево; Сливен – Ямбол; с. Шипково – с. Чифлик (Троянско) и други, като не трябва да забравим, че *всички мразим София и столичани*, което не пречи да изпращаме децата ни да живеят в *голямото село*. Отношението между населените места е сумарно от личностното отношение на неговите жители към другите. Така формираното обществено мнение, обикновено отрицателно, неусетно се формира ха-

² **Зърлевски, Кирил.** Модели на конфликтите – структура и динамика. Светът между сигурността и конфликта. Сборник. София, 2021. (23.12.2024). https://www.researchgate.net/publication/376893832_Modeli_na_konfliktite_-_struktura_i_dinamika.

³ Родът на автора, по майчина линия, се заселва в Троян през 1752 г. и е част от тогавашния „чорбаджийски елит“ – Папазовци.

рактерна разграничителна местна черта, водеща до създаване на регионална топонимия, която служи за опознаване на *наши – ваши*. В разглеждания случай тя се описва със самоопределението *Балканджи* (Троянци) и нарицателното *Полендаци* (Ловчанци).

За правилното разбиране на причините за конфликта между *балканджиите* и *полендаците* първо трябва да се анализират тези две нарицателни и как те описват разликите между жителите на двата града, водещи до вековно противопоставяне.

Според „Речник на българския език“ БАЛКАНДЖИЯ е: 1. Човек, който е роден или живее в планинско селище; планинец, балканец. 2. Човек, който е роден или живее в старопланинско селище; старопланинец.⁴ В България има обособени няколко етнически групи и една от тях е тази на Балканджиите, с поселение в Стара планина и Предбалкана.⁵ Тоест, всички българи живеещи в района на Стара планина и Предбалкана спадат към тази етническа група, за разлика от жителите на Дунавската равнина, които спадат към Мизийската етническа група. Трябва да се отбележи факта, че троянци наричат с неласкателното име *полендаци* само и единствено хората от района на сегашния град Ловеч, прилежащите му села на север от „рязаната (пресечената) скала“, независимо че географски районът попада в Предбалкана. Понякога Плевен и плевенчани „отнасят“ това нарицателно, но повече като „продължение в северна посока“ на най-големите полендаци – ловчанци.

Факторите обособяващи етническите групи са поминък, верска принадлежност, административно деление или просто външни прозвища, породени от особености на говора или носията. Най-използваният критерий е по географски район на обитаване, който е в комбинация от различните горепосочени.⁶

Основният критерий, според който троянецът балканджия определя кой е полендак е географското разположение на населеното място. Професор Марко Семов определя географските, историческите и културните особености на планинския регион като основен фактор за формиране на балканджиите, като хора с определени физически пригодности, определени реакции и поведение, за разлика от полето, което налага формиране на други изисквания. *Така се е формирала в миналото психиката на балканджията и психиката на поляка, изведени просто в народна-*

⁴ Онлайн Речник на българския език (Институт за български език). (19.12.2024). <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg>.

⁵ Цанева, Еля. Етнографска група. (Българска етнография). (01.12.2024). <https://balgarskaetnografia.com/etnografiata/osnovni-ponyatia/etnografaska-grupa.html>.

⁶ Пак там.

та поговорка: „Балканът ражда хора, полето ражда хляб.“⁷ Тази „поговорка“ е най-известното троянско определение за полето и полендаците, но вероятно професорът в желание да не накърни чувства и достойнство използва думата хляб“ вместо използваната в региона „тикви“.

Затова първо и по-подробно ще се разгледат физикогеографските особености на Троянско и Ловчанско и как те са повлияли върху формиране на мирогледа на троянеца относно, кой е балканджия, кой е полендак и с какво ние сме „хора“, а те не.

*Психиката на балканджията, като чисто регионално образувание, се отличава, както от психиката на шопа, така и на човека от полето по всички онези качества, които планината изисква от него – за да му осигури преживяване. Той е чувствителен, с бързи рефлексии, със силни очи, с изострена сетивност, по-често лек, пъргав, обикновено сух – все качества, които животът в планината изисква от него. Крайморските жители, да речем, и в България и навсякъде другаде по света, имат други регионални особености – те са свързани с морето – тяхната мъжественост е от друго качество и с други белези. Морските хора не се напиват така, както балканджиите, ритъмът на тяхното „пиянство“ или веселбите на балканджиите са много по-тясно свързани със сезона. Когато времето в планината е хубаво и трябва да се коси, за пиянство в кръчмата или у дома и дума не може да става. Това е време, когато сетивата са отпаднали и всяка секунда от усмивката на планината трябва да се използва по най-бързия начин – никакъв пропуск не е допустим, защото един пропуск може да се окаже фатален за жизнената съдба на балканджията“.*⁸

Ясно видима е силната връзка между мястото за съществуване и влиянието, което то оказва върху изграждане на индивидуалният и групов характер и възприятие.

Географски погледнато град Троян е разположен на границата между Балкана и Предбалкана, като селата на юг са балкански, а на север предбалкански. Цялата община Ловеч е в границите на географската област Предбалкан, което автоматически трябва да я постави извън понятието полендаци, но... Разглеждайки конкретно Троянския дял на Стара планина⁹, най-високият в целия Балкан, долините на реките Бели Осъм, Черни Осъм и след техния водослив – река Осъм, ще се види рязката релефна

⁷ **Семов, Марко.** Българска народопсихология. Размисли върху това какви сме били и какви сме днес. Том 1. София, 1999, с. 148 – 149.

⁸ **Семов, Марко.** с. 149.

⁹ Троянско – Калоферски дял.

промяна, която се появява само на 1 километър преди Ловеч, ако пътуваш от Троян. Именно този рязък контраст, който и сега е видим, вероятно векове е карал балканджията да смята Ловеч за не балканджийски град, а неговите жители за хора от полето (поленци, полендаци). Троян е разположен на средна надморска височина 400 метра, а Ловеч само с 200 по-малко, но района на Троян е силно пресечен, горист и над него се извисяват множество стръмни и високи планински върхове, а гледката към вр. Ботев (Юмрукчал) и другите планински първенци е ежедневна за балканджията. Единственият път, свързващ града с Ловеч, се движи по тясната лъкатушещата долина на реката, като на няколко пъти я пресича. Реката е тясна и буйна, пътят също е тесен и труден за поддържане. Селата по неговото протежение са в страни, което го прави още по-труден за преход във времената на османското господство и особено зимно време. Наличието на банди и липсата на защита за пътуващите го прави и опасен. Като препятствие се явява и тесният проход в скалния венец преди Ловеч, който като една порта е последна преграда пред планинския пътник и търговец. Преминавайки през него, за свикналия да гледа чукари и баири балканджия, изведнъж се открива съвсем различна панорама. Долината на реката се разширява ветрилообразно в равното поле на север от града. Скалите над „Вароша“ остават назад и където поглед стига няма планини. Само равно поле. Това вижда старият балканджия и няма как да не му прави силно впечатление.

Сравнявайки големината на двата града, като население, Ловеч превъзхожда Троян двукратно, още от възрожденския период, та чак до сега. Но разглеждайки тези данни на ниво община, където са включени селата, има няколко съществени различия, които в една или друга степен оказват влияние върху формирането на балканската психология. Без да се навлиза в детайлност с изваждане на данни от всички преброявания през годините, ще се използват само тези от 1934 година.¹⁰ Важно е количественото съотношение, а не цифровата му стойност.

И двата града, със своите околии, са част от Област Плевен, като Ловеч е център на градска община от 12 селища, а околията включва 45 села и 4 махали. Общо 50 населени места. Населението само на града е с численост 9 420 души, а на цялата околия – 90 653 души. Средният брой жители на населено място е 1 813 човека, а на квадратен километър – 62,1 души.

За Троян данните са много по-различни. Градът е с население

¹⁰ Статистически годишник на Царство България. Година XXIX. София, 1937.

4 278 души, а общината е само от 9 населени места. Но Троянска околия се състои от цели 22 села и 117 махали или общо 140 населени места, което е с 90 повече от Ловчанска околия. Общото население е от 50 236 души, което прави средно по 359 жители на населено място, много по-малко от средното за Ловеч. Гъстотата на квадратен километър е също по-малка – 45,2 души. Всичко това показва, че в Ловчанско има силна концентрация в малко на брой села, но с двойно по-голямо население, за разлика от Троянско, където населението е разпръснато в много на брой села, както и в още по-голям брой техни махали. Тази липса на концентрираност няма как да не влияе на начина на живот и формиране на различен мироглед, особено съчетана със силно пресечен и трудно достъпен терен. Многото малки села и махали са съставени в голяма степен от един или няколко рода, живеещи поколения в тях, със слаба пътна връзка, понякога само от тясна планинска пътека. Така те формират свои характерни социални, битови и културни особености. За разлика от тях големи по население села в равнината, както и многото пътища между тях, обуславят лесен начин за комуникация с хора от различните части на страната, които са носители на нови социални и културни виждания и разчупват мирогледа на човека от полето. Няма я естествената изолираност, така характерна за планината, както и неразбирането и естествената съпротива към всичко чуждо.

До 1900 г. в Троян няма обособен пазар и пазарен ден. Градът и районът е изолиран от най-големия гради пазар – Ловеч и връзката с него е трудна, а пътуването тежко изпитание, което отнема почти един цял ден – *от сутринта рано, чак до икиндия*. Връзката с другите населени места също е много трудна, основно заради малкото и лоши пътища, пресечения терен и многото пълноводни реки без мостове. *Гражданите и общината се мъчиха по всякакъв начин да устроят пазар, но не им се удаваше. Главната причина за това е, че Троян беше изолиран, нямаше сгодни пътища: пътят за Ловеч беше възпрепятстван от непроходима канара над града. Пътят за Севлиево и Габрово беше пресечен от много бродове, от които два големи и дълбоки на р. Видима. Пътят за Тетевенска околия беше прекъснат от блатлива местност (гьолъ) при „Червения мост“ на Лесидренската река. Само пътят за Карлово, през Балкана, се поправяше от време на време поне за кираджии¹¹*. Скалата е „пробита“, чак когато председател на постоянната комисия в Ловеч става троянецът Дамян Н. Шипковенски и полениите започнаха да ид-

¹¹ Илиев, Власи. Градъ Троянъ. Част II. Троян, 1934, с. 24 – 25.

фиг. 1

ват с каруци натоварени със зарзават, мамули, жито и други за пазара. Па и някому дойде ума сполучливата идея да се обяви от общината, че пазарът в Троян ще става в четвъртък. Това помогна от една страна да не пречи на полените да ходят в Ловеч на пазар – в събота... Много точно троянският летописец Власи Илиев дава информация, кои са полените и защо Троян и региона са в изолация векове наред от съседните големи градове. Така, исторически погледнато за троянеца, скалата над Ловеч е най-характерната физико-географска марка отбеляз-

ваща границата между Балкана (балканджията) и полето (поле-неца, полендака) (фиг. 1).

Тази изолираност на Троян и неговите селища, както и планинския район, оказват изключително голямо въздействие върху формирането на характерна местна народопсихология, която, макар и част от общата българска народопсихология, има свои отличителни черти, особено съпоставяйки я с тази на хората от полето.

Трябва да се отчете факта, че народопсихологията на българския народ е едно по-общо понятие, защото той е съставен от отделни групи. Тя няма начало, но няма и край, защото тръгва от насложени пластове, които са фундамент, върху който нови и нови фактори продължават да я моделират.¹² Това показва, че формирането на балканджийския мироглед в годините на българското възраждане се развива, заедно с природните, социалните, политическите и икономическите промени на района и страната и няма как да остане на нивото отпреди 1900 г. или по-назад. Това състояние на единство, но и на разделение (регионална особеност) забелязва и Иван Хаджийски, който заключава, че бъл-

¹² **Тодорова, Антоанета.** Поглед върху народопсихологията на българина. Студентско научно творчество. БСУ – Годишник. Том XXIV, 2011, с. 117.

гарското население – по-после народ – никога не е бил еднородно цяло – стопански, политически и оттам духовно – освен по време на родовото си устройство. С образуването на държавата при определената българска обстановка започна стопанското, политическото и духовно разслоение на населението в отделни обществени групи (класи). Всяка от тези класи имаше свой собствен стопански и духовен бит, своя собствена история.¹³ Конкретно, за разглежданата тема, изследваща противопоставянето на троянеца балканджия и ловчанец полендак не би трябвало да разглежда този конфликт като „класов“ защото, както богатия чорбаджия и майсторът занаятчия, така и бедният ратай, чирак или калфа имат едно и също виждане за Балкана и живота в него. Социалният статус в случая, не е основополагащ за формиране на балканджийската народопсихология и отношението към техните северни комшии.

Иван Хаджийски извежда една характерна черта за хората от малките селища, отличаваща ги от тези в големите градове и тя е силната социална връзки, която той нарича *задруга*. Еднообразието на труда, малката затворена и силно изолирана общност, не предполага проявление на силни индивидуални черти, с изключение на заможните чорбаджии, защото *той знаеше, че въвн от задругата е нищо. Той беше богат с нея, силен с нея. Старото село се състоеше или от един нараснал род или от няколко махали-родове, които чрез бракове се сродяваха в по-близка или далечна степен. Освен това често съседите (комишиите) се смятаха по-близки от роднини. Поради това селото представляваше едно нравствено цяло.*¹⁴ Така формираното общо чувство за групова идентичност, е още по-силна чрез родовите връзки и всичко извън нея е малко или много чуждо, неестествено и може би враждебно. Вероятно, в селата от равнината, поради лесно придвижване, търговия, социални и културни контакти, предполага едно по-бързо и ясно видимо отслабване на задругата и на тези връзки, но в Балкана, поради неговата естествена изолация, те са все още силни и много важни.

В *задругата*, според Хаджийски, има проста обществена среда, с ясни отношения, които формират три вида хора: задругари; съселяни и другоселци; феодална власт.¹⁵ Ясно се разграничават „нашите“ и „другите“, отново на регионален принцип. Другото село (град) създава *другоселци*, хора като нас, но не съвсем. За автора, като синоним на *другоселец* изплува думата *друговерец*?

¹³ Хаджийски, Иван. Бит и душевност на нашия народ. Том II. София, 1974, с. 26.

¹⁴ Хаджийски, Иван. с. 87, 120.

¹⁵ Хаджийски, Иван, с. 341.

Местният краевед Мичо Думанов прави опит за охарактеризиране на троянеца от възрожденския период и след него¹⁶, като излага идеята, че *историческите и битовите преживявания на стария троянец са формирали у него особености, които се проявяват в живота му и го правят личност със свойствени черти, разкриващи и неговия душевен мир*. Той го нарича *стария колибарски троянец*, който е роден и расъл в усойната, която нарича своя държава, чужд на удобствата, а природата го калява. Има пасторална нагласа за живота, която го задържа (не го дели) от родното огнище. Характерна неговата черта е пестеливостта, която и Иван Хаджийски описва много подробно. Тя е следствие на тежкия ежедневен труд, който невинаги е добре платен. Затова когато един такъв троянец ходи на пазар в Ловеч и детето му го моли да му купи шекерче, той набързо го завръща с категоричните думи, че няма да остави никакъв излишен грош в Ловеч.¹⁷

Високият и трудно проходим Балкан, с неговите вековни гори, студени извори и реки, е място родило стотици митове и легенди свързани с вековните борби на българина срещу чуждото потисничество. Няма кътче от него, по което да не е стъпвал хайдутин със своята дружина, защитавайки българския народ, който го приема за свой закрилник. За Захари Стоянов Стара Планина е „Рай“ и „майка“ за старите войводи¹⁸. Хайдутите са българските герои във времената на османската власт, а Балканът е техният дом. Спомените за тях не избледняват с времето, а се превръщат в митове. За балканджията, само и единствено Балканът, тоест неговите жители, могат да родят юнак (хайдутин), които са единствените пазители на българското, мъстители на потисника и защитници на вярата и народа. Как иначе да се обясни известния израз: „Възрожденец, хайдутин и манастир в (от) полето няма!“

От историческа гледна точка, това не е вярно, но показва едно чувство на висок национален „шовинизъм“ на балканджията спрямо хората от полето. Реално, високата степен на смесено население в градовете и селата в равнините много по-трудно предполага силни и активни национални действия, за разлика от чисто българските балкански градове и села. Това не пречи на Васил Левски да изгради своята мрежа от комитети, не само в балканския град Троян, но и в Ловеч, който за него е от много

¹⁶ **Думанов, Мичо.** Размисли върху характерологията на стария троянец. Културно-историческото наследство на троянския край. Троян и троянско от освобождението до 40-те години на XX век. Книга седма. Троян, 1994, с. 157 – 160.

¹⁷ Авторът не помни, кой му е разказал тази случка (спомен).

¹⁸ **Стоянов, Захари.** Записки по българските въстания. Том първи. София, 1983, с. 442.

важно значение за цялостната организация.

Кореняк троянецът е голям футболен почитател и то на един единствен отбор – ФК „Левски-1914“, защото почитта към Апостола е дълбоко залегнала в неговия национален дух. Но това не пречи неговия паметник, до крепостта „Хисаря“ в Ловеч“, както и жителите на неговата „столица“, да са обект на пиперливи закатка от тяхна страна.

Най-големият паметник на Васил Левски ражда една градска легенда, която се разпространява веднага след неговото откриване, първо в Ловеч, после и в Троян¹⁹. Свързва се с това, как е била първоначално поставена дясната ръка на Апостола, която според тази легенда е изпъната напред, с пръст, сочещ към град Ловеч. После, пак според легендата, само за една нощ, тя се сваля до тялото, както е сега, за да се прекратят подмятанията на троянци, но и не само на тях, че Левски сочи своите предатели – ловчанци. Според статията, единствената снимка, на която паметникът е в тази поза е фалшива. Авторът помни как всеки път, когато е посещавал паметника, като ученик, а и в разговор с други троянци и своя баща, родом от с. Хлеvene, Ловешко, винаги се изтъква тази подробност, за свалената ръка и предателите. Троянци казват така: *Вие ме предадохте! Но, гърбът ми е сигурен, защото зад мен са троянци.*“ Дали наистина паметникът е претърпял тези структурни промени, се вижда от снимките на неговия макет в реален размер, както и тези от официалното откриване. Навсякъде ръката е до тялото на Апостола.

В своите размишления за Ловеч Любомир Досев като малък и сега се питал защо Левски го е избрал за своя революционна столица. Има само едно логическо обяснение – оттам започва Троянския проход. Ловеч е на стратегическо място. Повече е известен с Пресечената скала и Покрития мост. Освен него си имат и мост, който не води никъде, стъпала на равно място и център в края на града. Паметникът на Левски се извисява над Вароша и гледа строго към града, защото Апостола е сигурен за гърба си, там е Троян.²⁰

Вижда се, че създадените местни легенди са изключително устойчиви във времето. Тяхната „сила“ е в липсата на необходимост да се доказват като истина.

Годините след освобождението на българския народ и формиране на българската държавност се формират нови социални, политически и икономически отношения, измествайки старите

¹⁹ Сочил ли Левски предателите? (11.12.2024). <http://nglas.net/2008/08/26>.

²⁰ Досев, Любомир. Синджирът си иде, козата я няма (8). (11.12.2024). <http://statii.troyan21.com/2021/01/8.html?m=1>.

родово чорбаджийски такива. Просперитетът на града и селото вече са силно зависими от държавната и местна управа, представена чрез политическите партии и техните народни представители, областни управители, кметове и др.

Любопитни са *щрихите на следосвобожденския характер, на душевното съдържание и светогледа на троянеца в това по-ново време. Природно умен, той живее с едно чувство на неудовлетвореност... И в този нов троянец остава онаследеното схващане, че животът е изключително напрежение, борба и труд. В новите условия се създават традиции на нови хора. Обикновените троянци смятат, че създалото се противоборство (б. а. – политическо) в много случай е борба „кой да коли кучето“, а не толкова грижа за хората. Притиснат от бремето на живота... у него зрее отношение, което го прави критичен и опозиционно настроен. В настъпилата икономическа поляризация са нарушени много от идиличните връзки между хората. Неговият исторически лик се пълни с въздействие отменящи се нови социални обстоятелства*²¹. Новите социални, политически и икономически отношения следствие от възстановяването на българската държава, рязко променят живота на всички българи. Вековни взаимоотношения и връзки са унищожени и се формират нови такива, които в началото са неестествени и чужди за балканджията. Най-силно това се усеща в икономическите взаимоотношения между хората и държавата, както и в новия начин на управление – партиите. Новите условия, изградени на базата на партийно политическо устройство, формират нови хора, идеи и взаимоотношения. Чорбаджийството губи своето място и роля на социален, икономически и морален стълб в селото или града. Родовите връзки също губят своето значение, като основа, върху която се създават и функционират селищата.

Троян и Ловеч започват по различен начин своето развитие в тези „интересни времена“. Опожаряването на Троян през Руско-турската война го оставя много назад във всяко отношение, но троянци постепенно започват неговото възстановяване²². Голяма част от тях се преселват в изоставените турски къщи в селата и градовете от полето, търсейки ново начало. Ловеч, като окръжен град, поема администрирането на целия троянски окръг, което поставя балканските селища под негово административно и политическо влияние. Изграждането на новата държавност налага съвместни действия между Ловчанска и Троянска околии, в име-

²¹ **Хаджиев, Петър.** Кожухаро-калпакчийският занаят в град Троян и троянско. Троян, 2019, с. 103 – 105.

²² 06 – 08 август 1877 г.

то на общото благо. Независимо от дрязгите, жителите на Ловеч подпомагат троянци, когато това се налага. Веднага след опожаряването на града от турския башибозук те организират събиране на помощи и ги изпращат до бедстващото население. След войната съвместно действат по разрешаване на различни общи проблеми, ясно осъзнавайки, че само така ще могат да ги решат: *Днес на 20-й август 1879 г. ний подписаните жители на града Ловеч, Троянската околия и Ловчанский окръг... като разгледахме нуждите на града и окръга Ловчанский, решихме да са помоли Вашата Власт да вземе във внимание следующите нужди и да благоволи да се разпорежи за удовлетворението им...*²³

Според автора, тези добросъседски отношения са породено от факта, че първите градски управителни съвети и в двата града, са съставени от най-известните, уважавани и достойни местни личности, които искрено желаят да работят за благото, не само на своя град, но и за благото на всички. Няма конфликт балканджии – полендаци, а има обединяване около идеята за изграждане на новата българска държава. Мнозина троянци заемат различни длъжности в Ловеч. Все още политиката не е основният фактор в определяне на съдбините на хората.

Постепенно част от тези първи народни управници съвсем естествено започват политическа дейност и кариера. Троян и общината имат свои народни представители в Народното събрание, както и Ловеч. Има различни политически противоборства, които по един или друг начин се прехвърлят и на техните избиратели и създават политическа конфронтация между двата града. Така, от географски, конфликт между Балкана и полето преминава на друго ниво. Политиканството ражда нов вербален двубой между *Белгийците* (троянци) и *Фламингите* (ловчанци).

Защо троянци са *белгийци* е въпрос, на който се търси отговор още от четиридесетте години на миналия век на страниците на местния вестник „Хемус“²⁴. Има няколко предположения, както всяко дава резонно обяснение, но както и други подобни, ще остане в сферата на градската митология, без свой категоричен отговор.

Първият и вероятно най-достоверен, се свързва с партийното политическо ориентиране на жителите на Троян и Ловеч. Според *личните впечатления* на инж. Иван Попов, които той изла-

²³ Чернева, Пенка. Начало на местно управление в Община – Ловеч 1877 – 1879 г. Документален сборник. Архивите разказват. Книжка 1. Ловеч, 2008, с. 124.

²⁴ За повече информация виж: **Авджиева, Елеонора**. Защо троянци са „Белгийци“. Музейното списание. Година II/2. Велико Търново, 2015, с. 11 – 12.

га в един от броевете на вестник „Хемус“²⁵, причината се корени във факта, че троянци в партизанската епоха в 1894 г., когато Стамболов падна, гласуват за народняците на Константин Стоилов, за разлика от ловчанци, които са за партията на техния съгражданин д-р Васил Радославов. В своите речи Стоилов постоянно подчертава, че ще управлява България както Белгия, която е пример за него и ще направи от България една Белгия. Така политиката на „белгиеца“ Стоилов се прехвърля върху неговите избиратели. Практиката по това време, както и сега, след спечелване на избори съответната партия да назначава на ключови общински и окръжни (областни) постове свои поддръжници, води до често вземане на властта в Ловеч от белгийци, за сметка на местните радослависти. Троян, следвайки същата логика, се нарича от ловчанци *Белгия* и когато тръгват за него по работа или пазар, казват, че *отиват в Белгия*. На троянския народен представител Цочо Шипковенски също не се разминава и той е нарочен от своите ловчански колеги за *белгиец*.

Друга версия за това нарицание се основава на вече споменатата характерна троянска черта. Тя се лансира от вестник „Хемус“, че *белгиец* идва от пословичната пестеливост на троянеца, сметкаджийство и стипцавост. *Колкото бръсначът откъсвал от белгията при загласяването му, толкова се откъсвало от троянец при пазарлък*.²⁶

Една от малкото известни подигравателни изрази към троянеца се свързва с неговите по-слаби икономически възможности, спрямо големият град в богатата равнина: *Троянски бекет: кушка дренки на кон – една дрянка на панагон*.²⁷

Троянци отвърщат на това подобаващо на всичко това по свой си начин, като започват да наричат ловчанци *фламинга*. Има няколко предположения, които авторът издири след разговори с по-възрастни троянци.²⁸

Първата версия, естествено се свързва със самата птица, която е *хилава, дългокрака и газии до колена в калта, но се държи надменно и наперено*. Цветът тук няма значение, защото розовото не е цветът на „града на люляците“. Като продължение или допълнение на предходното се споменава, че едно от първите животни в открития през 1964 г. ловешки зоопарк е фламинго, което притежава гореспоменатите „качества“. Според Любомир Досев,

²⁵ Вестник „Хемус“, 1940, бр. 262, с. 2.

²⁶ Вестник „Хемус“, 1940, бр. 258, с. 1.

²⁷ **Хаджиев, Петър.** Кожухаро-калпакчийският занаят в град Троян и троянско. Троян, 2019, с. 43.

²⁸ Васил Балевски и Павлин Стойнов.

троянци се бързикали с ловчанци на дъонмета (вероотстъпници), но вече никой не си прави труда да ги нарича така, а само фламинги. Вероотстъпници, защото заради по-добрите данъчни облекчения лесно сменяли българската с турска вяра. Според него фламингото е една такава дългокрака птица с много перушина, с много кокали и като порасне си сменя окраската. От някакво никакво, порозовява и в локвата стъпва важно, важно. Чичо Стоян, който беше поскитал по света, разказваше, че като туриш фламинго да го вариш, слагаш и шепа пирони. Когато пироните омекнат като макарони, тогава и фламингото става за ядене. Темата за зоопарка се доразвива и от спомените на троянци за един работник в завод, който когато се прозявал в почивките казвал всеки път: „Ааааауу... (б. а. – прозявка). В Ловеч са си купили лъв.“

По спомените на троянския журналист Генадий Маринов, фламинги е измислено от големия троянски баскетболен деятел и треньор Иван Христов – Ицата. Той, лично е казал, че е измислил този израз, за да отвърне на скандиранията „Белгийци“ от ловчалии на една баскетболна среща между двата отбора. Нямайки с какво от отговори на техните скандирания, спонтанно му идва думата „фламинги“ и започва да я скандира и така до наши дни... Дали Ицата е измислил израза, няма как да потвърдим, но той го използва постоянно и особено, когато става дума за баскетбола в Троян: *В първите години състезанията са от местен и регионален мащаб, но постепенно троянските отбори остават без конкуренция в окръга и както казва Ицата, Белгийците (троянците) отказаха фламингите (ловчанлии) от баскетбола и ги пратиха да играят хандбал*.²⁹

Няма значение коя от гореизложените легенди е вярна, но за троянеца фламинго и полендак остават основно вербално оръжие. В годините „враждата“ не намаля, само намира други форми за изява.

През далечните 1920 – 1928 година, в Троянския край действа групата на Васил Героя, която чрез убийства и обири тормози целият район и чак след неуспешния обир на троянската Земеделска банка и убийството на нейния водач се слага край на този смутен период. Всеки случай, през тези години, се следи от пресата в двата града, но от ловешка страна постоянно се твърди и намеква за троянски корени на главатаря и неговите сподвижници. За да защити честта на града Власи Илиев пише дописка,

²⁹ **Генков, Стефан.** Магията на оранжевата топка. Сборник от пътеписи, есета, разкази и интервюта. Троян, 2019, с. 155.

в която опровергава твърденията на ловешките вестници. За забелязване е фактът, че Ловчанските бяха успели да заблудят пресата начело с „Утро“ и „Зора“, че размирниците произлизат от Троянско и ги наричаха „троянски разбойници“. Ето как пише в тези редове опроверга в пресата това заблуждение: До редакцията на вестник „Зора“, копие до в. „Прапорец“: Господине редакторе, Вие още продължавате да наричате Ловчанските разбойници „Троянски бандити“. А главатарите им са: Васил Попов – Героя, Тинко Симов, Дочо Узунов, Нано Петров – всички родом от Ловеч и Ловчанско. Само Ганчо Моев – от повидните такива – е от с. Голяма Желязна – Троянско, но последното е под влиянието на ловчанци. В Ловеч има цяла махала преселници от това село“.³⁰

Откриването на паметника на загиналите във войните троянци 1938 г. е повод в Троян да се събере едно голямо многохилядно множество от хора от всички населени места, дали войници, подофицери и офицери в редиците на славния 34-ти пехотен Троянски полк. Полковото окръжие обхваща административните граници на сегашните общини Ловеч, Троян, Летница, Угърчин, Тетевен, Априлци и Севлиево. Хиляди техни жители дават живота си за обединението на българския народ в една държава. Паметникът е изграден с изцяло дарения на троянци и жители на съседните села. И тогава и сега е най-големият военен паметник в областта³¹. Това не пречи в ловешката преса да има заядливи бележки за него, независимо, че архитектурния проект е безвъзмездно дело на ловешкия архитект Борис Иванчев³². Критиката щеше да е резонна, ако в Ловеч има вече построен голям и хубав паметник на загиналите във войните ловчанци, но няма. Няма и сега!³³

Темата за полка също е място за развихряне на различни словесни дуели в посока: „Защо полкът е „Троянски“, като той квартирува в Ловеч? Троянци нямате право над него и името му!“ и други все в същия дух. Отговорите са много прости и логични за всеки, който малко или много се интересува от военна история или историята на полка³⁴, затова няма да се дава техен отговор,

³⁰ Илиев, Власи. Градъ Троянъ. Част II. Троян, 1934, с. 54 – 55.

³¹ За повече информация виж: **Авджиева, Елеонора**. Паметникът мъченик (откритието). Троян, 2014.

³² Пак там, с. 24.

³³ Авторът, като член на Областната комисия за военни паметници, е участвал в много и различни срещи и мероприятия свързани с различни почини за изграждане на такъв военен паметник и се надява най-искрено някой ден Ловеч да има свой достоен мемориал посветен на героите от Ловеч и ловешко.

³⁴ За повече информация виж: Лалев, Иван. По пътищата на безсмъртието. Част 2. 34-ти

защото нашите „дядовци“ не заслужават паметта им да се поругава с подобни дребнави заяждания!

За да се завърши краткия обзор на няколко вековната „вражда“ между Балкана и полето, трябва да се погледне и в наши дни. Троянци, все още, ако им се отдаде случай, се опитват да „жегнат“ своите комшии, като последния пример за това е само месец – два преди тазгодишната конференция и разбунни духовете от двете страни. Повод става публикуван анализа на Адриан Николов, анализатор и старши икономист в националния Институт за пазарна икономика, в който се развива тезата, че Троян, а не Ловеч, заслужава да е областен град³⁵. След даване на публичност в местен троянски информационен сайт, със съответен коментар³⁶, мнението на троянци напълно се препокри с това на анализатора и това стана достояние на гражданите на Ловеч, чрез тяхната преса. Ответната реакция не закъсня и е доста бурна и тревожна, което доведе до неофициално изявление на областния управител на Област Ловеч господин Страцимир Петков, на неговия Фейсбук профил, с което да опровергава всякаква административна промяна в полза на Троян: *Уважаеми съграждани, Във връзка с публикациите. Ново териториално административно разделение в България няма, няма и да има. Областен център е Ловеч. Другото, другото е евтин популизъм.*³⁷

Явно, троянци все още „водят и до този момент печелят войната“!

Завършвайки анализа на отношенията Троян – Ловеч, трябва да се погледне и от друга гледна точка. Само тези два града ли имат противоречия или има и други населени места, които са в конфликт с тях.

Всеизвестно е противопоставянето на Ловеч и Плевен, което по мнение на автора се свързва основно с борбата за това, кой да бъде областен град, с произтичащите от това привилегии. И двата града по време на Възраждането са големи административни и икономически центрове, но в първите години след 1878 г., различни причини налагат неколккратно да се правят административни промени и смяна на центъра на властта. Това, по един или друг начин, води до икономически и социален просперитет на съответния град и желанието той да се запази или да се при-

пехотен Троянски полк във войните за национално обединение 1912 – 1918. Велико Търново, 2010.

³⁵ **Николов, Адриан.** Време ли е за Троянска област? (11.12.2024). <http://ime.bg/articles/vreme-li-e-za-troyanska-oblast/>

³⁶ **Генадий, Маринов.** Време ли е за Троянска област. (11.12.2024). https://www.troyan21.com/2024/11/blog-post_4.html?m=0.

³⁷ Stratsimir Petkov. Публикувано на 06.11.2024 г. (11.12.2024)

добие. Първото противопоставяне е през 1842 г., а повод е преместване на пазарния ден в Плевен от неделя в петък, което не се харесва на ловчанци, които продължавали да отварят сергии си в неделя. Освен това, във военноадминистративно отношение Плевен по това време зависел от Ловеч.³⁸

През 1900 г., когато нов законопроект намалява окръзите на половина (12) и създадените през 1890 г. Ловчанския и Плевенски окръзи се сливат, с център Плевен³⁹. За Ловеч това е от изключителна важност, както и за други населени места от окръга, които така се отдалечават на повече от 80 – 100 км от новия окръжен град, което затруднява всяка тяхна дейност. Затова Ловеч търси помощ от Тетевен и Троян до приятели за подпис.⁴⁰ Вероятно Троян подкрепя желанието на Ловеч да запази своя статут, за сметка на Плевен, което е логично и добро за него, защото по това време Троянска околия се числи към Севлиево окръжие, заедно с Габрово, а пътните връзки със Севлиево и преди и сега са силно затруднени, което е голям административен проблем. С новата административна реформа от 1949 г., Плевен остава окръг и все още включва Ловешка околия. Чак през 1957 г. Ловеч се обособява отново като самостоятелна административна единица – окръг и излиза от влиянието на Плевен. Но през 1987 г. наставка обрат и Ловешки окръг се разраства като става Област и включва бившите окръзи Габрово, Ловеч, Плевен, Велико Търново. Сега Плевен е поставен в подчинено положение.

Подобен конфликт отново се разпалва през 1999 г., във връзка с поредното изменение, съгласно Указ № 1/05.01.1999 г. „За утвърждаване границите, административните центрове на областите в Република България и общините, включени в тях.“ Голямата Област Ловеч се раздробява, като към нея остават само общините Априлци, Летница, Ловеч, Луковит, Тетевен, Троян, Угърчин и Ябланица. Плевен, Велико Търново и Габрово получават своята „независимост“ и стават също области. Това води до конфронтация между стария областен център Ловеч и новия – Плевен. Стига се до дребни хулигански прояви, изразяващи се в разрушаване на движима собственост, когато автомобили с ловешка регистрация са в Плевен. Троянци също стават потърпевши в този конфликт и когато пътуват с личните си автомобили

³⁸ Трифонов, Юрдан. Натегнати отношения между Плевенци и Ловчани в 1842 г. Ловеч и ловчанско. Книга IV. София, 1932, с. 34 – 35.

³⁹ Указ № 236/16.05.1901 г. – Закон за административното деление територията на държавата.

⁴⁰ Димитров, Иван. Борба за запазване на Ловчанския окръг. Ловеч и Ловчанско. Книга 6. София, 1934, с. 126 – 136.

до Плевен, поради такава регистрация, стават жертва на задигнати чистачки, счупени фарове и други, което ги принуждава да поставят бележки на колите: „Не чупете (крадете)! От Троян съм.“ Поради липса, на какъвто и да е исторически конфликт с Плевен през годините на троянци им се разминава.

Връзката на Троян с Плевен е основно на взаимна изгода. Тя се изразява в постоянна търговия на стоки характерни за съответния район: *В миналото балканджиите са стигали за два дни до Плевен и селищната му система, за да предлагат красиви и здрави грънчарски изделия, дърва за огрев, качествена бичена дървесина, дървени съдове – каци, бурета и ракли, произведени от умели потомствени майстори на обработката на дърво, добито от обилните на дървесина планински гори. На особена почит сред ценителите на качествен алкохол в Плевенско е била прочутата Троянска сливова ракия и всички производи на старата троянска слива – сушени и печени сливи, мармалад и петмез. Срещу стоката си планинците получавали от хората в равнината плодовете на богатата земя – всички видове зърно, някои по-трайни зеленчуци – трудни за отглеждане в планината, грозде и хубаво вино – сладникаво за жените, силно и тръпчиво за мъжете. Един от най-значителните поводи за близки контакти на хората от Плевенско със селищата в планината е била и ще си остане възможността за лятна почивка на плевенчани в прохладата на планинските селища. Та дружба между Плевенско и Троянско не е от вчера и има всички предпоставки да продължи и в бъдеще.*⁴¹ И сега, вероятно най-много къщи в балканските села от троянско се изкупуват от плевенчани, които понякога също минават под ловчански „знаменател“ – *полендак*. Пример за това е, когато троянци са „на маса“ и при първото сипване на ракия си казват „На здраве!“, но когато някой започне при всяка глътка да иска „да се чукат“ те му отговарят: „Да не съм Плевенчанин или полендак!“

Троян има конфликт и с друг балкански град – Тетевен, но той е от друго естество. Двата града през годините нямат силни връзки, което вероятно се дължи на близките географски, социални и икономически характеристики. Тоест няма какво да си „предложат“ един на друг, но има за какво да се съревновават – ракията.

И двата района са били силно зависими от качеството и количеството на сливовите си насаждения, което е предпоставка за богатата реколта и последващото производство на сливови продук-

⁴¹ Част от непубликуван материал на троянския краевед Павлин Стойнов, който предостави на автора за използване за настоящата публикация.

ти и най-важния – сливовата ракия. В троянско се отглежда сорта „троянска слива“, а в Тетевен – „тетевенска слива“. Двата сорта се различават, но са едни от най-добрите за производство на ракия, петмез, сладко от сливи и за сушене на същите. Тези продукти са основен поминък за жителите им, което ги прави естествени конкуренти на пазара, особено на близките и по-достъпни градове и села, като Ловеч, Плевен и други. Така, желанието за реализация на един и същи продукт, води до борба за неговото реализиране чрез опити за налагане на едната „марка“ над другата. Води се една неосъзната по това време маркетингова война между двата града. Опитите за налагане на определена сливова ракия на пазара, като най-хубавата, пивка и качествена води до различни действия целящи да принизят качеството на конкурентната стока. И сега тетевенци имат израз, че *пиеш тетевенска ракия, а п...еш троянска*⁴². Троянци също не им отстъпват, като също принизяват качеството на тяхната с подобни изкази. През времето на плановата икономика се правят съревнования между двата града, които включва *съревнование между гр. Тетевен и гр. Троян за 1955 година по изпълнение плановете – селско стопанство, дърводобив, търговия, финанси, строителство, просвета и Отечествен фронт*⁴³. В точка 1-ва от „Селско стопанство“ съревнованието е за изпълнение плана за овощните градини, а за какви овощни култури може да става дума в тези два планински района, освен за сливови насаждения.

И сега това съперничество продължава, включително между автора на тези редове и неговите приятели от Тетевен. „*Ето ти малко тетевенска ракия, защото знаем, че си нямата никак-ва или не става за пиене!*“⁴⁴. Придобиването на собствеността на троянския завод за ракия от чешка фирма, става също повод за недолюбване на троянци, особено след закриване на завода в Тетевен през 2015 г. Сега в Тетевен битува мнението, че троянци нарочно са затворили техния завод, за да премахнат по-хубавата, но конкурентна ракия, като същевременно продължават некоректно да произвеждат регионалната запазена марка „Тетевенска сливова“.⁴⁵

Какви са отношенията между троянци и хората от други селища, които също се намират в равнина и поле, но не са в Ловешка община. Дали е същото *полендашко* отношение или има разлика?

⁴² Авторът се извинява за тетевенския „израз“ на всички любители на хубавата троянска ракия!

⁴³ Плакат разпространяван в двата града.

⁴⁴ С чувство на „наранена гордост“ всеки път я приемам.

⁴⁵ „Отлежала сливова ракия – за тетевенска трапеза“.

Иван Ковашки в своите спомени за войните нарича жителите на юг от Стара планина *тракийци* и говори само хубави неща за тях. За дните прекарани в с. Каравелово, Община Карлово, за местните жители троянският художник Бочо Донеv е *отвъденец*, а старите хора там казват за такива като него „*Отвъденец ли е, не ми го хвали!*“ Така жителите на селата между двете планини определят троянци и техните морални и други качества, но същия израз използват и троянци: *Пред нас спря някакъв камион, в който се возеха „отвъдненци“ (така наричахме хората оттатък, от Розовата долина). Разбрах, че камионът заминава за Карлово*⁴⁶. За Южна България и по-конкретно за долините заключени между Стара планина и Средна гора, троянецът използва името на населеното място за наименование на местните жители – калоферци, карловци, сопотчани и др., а при пътуване до съответните градове и села само тяхното име: *Отивам до Карлово*. Така „полендак“ остава като нарицателно само за хората от ловешко и плевенско.

Троянецът се конфронтира със своите съседи от десетилетия, но подобни взаимоотношения има и вътре в него, спрямо неговите съселяни (съграждани). Троянци са разделени и воюват сами със себе си още от формирането на селото и особено след неговото обявяване за град, през далечната 1868 г. Основната причина е същата, поради която са в конфликт с други населени места – силните родови връзки, които са в основата на управлението на селото, но сега обърнато към самото населено място и хората в него. Троян е град, който вече споменахме, е отдалечен от големите градове, сравнително трудно достъпен и с много малки и разпръснати селца и махали, обособени на родов почин. Затова и вътрешното противоборството може да се търси в географското разположение и родството на хората в него.

Делата на Троян и троянци се ръководят от няколко големи чорбаджийски рода, като основните са Папазовци и Балювци⁴⁷. Техните „старейшини“ са хората даващи облика на социалните, културните и икономически отношения. Балювци заселват и формират „Горния край“, а Папазовци „Долния край“, което е предпоставка за създаване на противоборство между двете части по различни поводи. Така, както географското разположение на Троян спрямо Ловеч формира някои конфликти, така и в Троян разположението на неговите махали (краища) е причина за разделение на неговите жители. *Между Долни и Горни край на*

⁴⁶ **Бонев, Бочо.** Автобиографични бележки. Троян, 2024, с. 69, 89.

⁴⁷ Папазовския род, от който род по майчина линия е авторът, произхожда от Банско-Разложкия край и се заселва в троянско през 1752 г. Родът на Балювци е от Охридско.

Троян, както и по-рано, така и до днешни дни антагонизмът си съществува. Може би причината е разположението на града – дълъг, разположен по протежението на реката.⁴⁸

Противопоставянето е само по обществено важни за троянци въпроси, като църквата и училището. За всеки е чест, гордост и престиж те да са в неговата махала. Това поражда силни препирни, но разумът надделява и ежбите се загърбват в името на общото благо. При избор на място за строеж на църквата се приема компромисно решение да се изгради „на границата“ между Долни и Горни край – Дрянската чешма и Керанчов дол. Майсторите македонци дошли, но тогава избухнал спор между видните троянски родове, къде да се построи новата църква: Балювци искали да се направи на черковището „Св. Никола“, в горния край, Папазовци в Табашката махала, на черковището „Св. Спас“. Спорът бил решен от дядо Станчо Дрянът, влиятелен и почитан гражданин., които настоял църквата да се издигне в средата на града – на мястото, където се намира параклисът „Св. Петка“, съгражданите му го послушали и било решено там да се построи църквата⁴⁹. Така троянската църква става обединяващ фактор и поне временно премахва разделението на града на две. Независимо от този пример, същия спор се повтаря за троянското „жълто“ училище – Още седемгодишен заходих на училище. По това време поради някаква разпра между Долен и Горен край за училището, което се намираше в църковния двор, то беше затворено и децата ходеха на училище в Горни край в къщата на Христо Странджев, който беше учител, а децата от Долни край учеха в къщата на Стефан Станев, който също бе учител. Първи път бях заведен при даскал Стефан Станев, в неговата къща. Колко време учихме там, не помня, но по едно време ни преместиха в училището при църквата, което бе отворено – види се недоразуменията между Горни и Долни край бяха изгладени.⁵⁰

Този компромис разрешава конфликтите между двата края и през следващите години. Затова, макар и един от най-дългите градове в България, всичко в Троян се концентрира в „граничната зона“ – градския площад, общинската управа, банката, поща, военен паметник и др.

Вероятно, основните спорове и конфликти в Троян се пораждат от това разделение на *горен* и *долен край*, защото той е в основата и на следващия спор, свързан със строежа на гарата за

⁴⁸ Гимиджийски, Никола. Автобиография и спомени. Троян, 2009, с. 9.

⁴⁹ Сто години на храм „Св. Петка“. Юбилеен сборник Град Троян 1835 – 1935. Троян, 1935, с. 6.

⁵⁰ Гимиджийски, Никола. Автобиография и спомени. Троян, 2009, с. 9.

строящата се железопътна линия Ловеч – Троян. *Още не е определена къде ще бъде гарата. Знае се, обаче, че ще бъде или в Селската лъка или срещу общинското управление. Това зависело от местностите, които окончателно не са измерени и проучени. Така се възобновява една позатихнала през годините на единение и изграждане на общност вражда между Долни край (Селската лъка) и Горни край (някъде срещу фабрика „Балевски“), на която ще видим лидерите намират умело решение... Въпреки лошото време, на 29 маса народ на града и околията се стече на празненството в Лъката, дето беше издигнат малък павилион... След изместването на гарата започнаха оживени спорове по тоя въпрос – едни искат да бъде в Долната лъка, други в горната дето е определена сега. Долни край е образувал комитет, който да работи за преместване на гарата в Долната лъка. На това реагира горни край и мнозина от центъра, които устроиха събиране в театъра и настояват гарата да бъде там дето я определят.*⁵¹

В днешно време видимата „граница“ между Горен и Долен Троян е скрита под плочите на модерния градски площад и младото поколение не знае и предполага за нея, но разделението си остава, макар и в по-модерни оттенъци. Все по-голямото разширяване на града, следствие неговото икономическо разрастване след 1950 година, води до голямо преселение на жители от съседните села в града. Започва масово строеж на жилищни блокове и къщи, което увеличава неговата големина, основно по протежението на реката и двата края – Горен и Долен, стават още по-големи. Сега троянци се подиграват на крайните жители на града, в Горни край, че не живеят в града, а извън него, *защото горят туба бензин, за да дойдат до центъра*. Махали и селца, които са били извън градската част сега са силно застроени и урбанизирани, но за някои от тях още се помнят подмятанията, *че за училище са идвали, като слизат пързалайки се по задник с мечките от Балкана*.⁵²

С построяването на два големи жилищни комплекса в Троян, които трябва да задоволят нарасналите жилищни нужди на заводите от „работна ръка“, също се поражда деление, като коренящите троянци казват, *че живеят в/на центъра*, а за живеещите в комплексите са *много селени, гъсто заселени*. За комплекса в Горния край, до бившата фабрика „Болшевик“, се използват имената „Комплекса“, „Горният“ или „Болшевик“, а за този в Дол-

⁵¹ **Борисов, Христо.** Влакът дойде в Троян. Ловеч, 2018, с. 46 – 49.

⁵² По спомени на Дочо Дамянов Марковски, от мах. Голяма Рибня, дядо на автора.

ния, само неговото име „Младост“. Така, ние все още сме разделени на Горен и Долен Троян, но с уточнението и че *кореняците живеят и са от центъра*.

В заключение, следвайки гореизложените факти и размисли, може да се твърди, че троянецът има свои вътрешни конфликти, произтичащи от спецификата на неговата местна народопсихология, фактор, за която са условията на неговото местообитание. Това поражда различни конфликти и противостояния, както вътре в собствената му среда за живот, така и с жителите на съседните населени места. С едни той има повече и по-стари „вражди“, а с други по-малки. Някои конфликти губят своята сила през годините, други остават и продължават. Това е естествено човешко и социално състояние, което съществува във всяко селище и неговите жители, но се характеризира със своя специфика. Конфликтите и разбирателствата, ако ги има, могат и трябва да се разглеждат, както отделно, така и в обща взаимовръзка. Те са интересни за проучване, защото разкриват нови исторически, социални, икономически и културни черти.

SOCIAL CONFLICTS IN THE TOWN OF TROYAN

Docho Nikolov PhD

Military Geographic Centre – Troyan

Abstract: The conflict relations between the cities of Troyan and Lovech are examined, looking for the reasons that gaverise to them. A comparison is made with other similar conflict relations of the two cities with other settlements, such as Pleven and Teteven.

Keywords: Troyan; Lovech; Pleven; Teteven; conflicts.

Майор д-р Дочо Николов

Военен географски център – Троян

Троян, ул. ул. „Христо Цонковски“ № 1

E-mail: judas_2003@abv.bg